

ging. Ik heb me hierbij trachten te verplaatsen in de belevingswereld van de spontane architect. Het enige wat van tevoren vaststond was het formaat, alle andere variabelen (letterfonts, papier, kleuren etc.) zijn willekeurig (spontaan) gekozen. Een andere dag, een (totaal) andere pagina, de spontane architect is ook niet iedere dag gelijk gestemd. De enige concessie is dat de tekst een gedeeltelijke 2 kolommenstructuur kent t.b.v. de leesbaarheid. Het geheel is gedrukt op 100% kringlooppapier en courantdruk. Ook de volgorde van het papier is volkomen willekeurig geweest.

Evenals de spontane architect heb ik gebruik gemaakt van de middelen en technieken die binnen mijn bereik lagen. De technieken die ik gebruikt heb zijn: zeefdruk, offset (proefpers), stempelen (gouache), spuiten en kopiëren (zwart/wit en kleur). Enkele exemplaren zijn zelfs geschilderd voor het drukken. Bij het drukprocedé heb ik voor zover mogelijk gebruik gemaakt van restinkten (inkten die door andere studenten gebruikt zijn voor drukwerk en als chemisch afval verwerkt zouden moeten worden). Ook de kleurstelling is dus totaal willekeurig geweest! De belangstelling voor deze uitgave was groot en de oplage van 52 stuks is inmiddels uitverkocht.

Mededelingen

Oude Nieuwsbrieven

Nieuwsbrief 1, 2, 3 en 4 (jaargang 1992 en 1993) zijn nog bij het secretariaat verkrijgbaar. Nieuwsbrief 1, 2 en 3 voor f4 en Nieuwsbrief 4 voor f7,50 per stuk, inclusief verzendkosten. Na overmaking van het juiste bedrag op girorekening 3086081 van Stichting de Donderberggroep te Utrecht, onder vermelding van gewenste aantallen Nieuwsbrief 1, 2, 3 en/of 4, wordt het gevraagde zo spoedig mogelijk toegestuurd.

Folders

De inmiddels bij donateurs bekende folders over onze stichting zijn nog steeds beschikbaar. Eenieder die deze folders gericht wil verspreiden in zijn of haar kennissenkring kan het secretariaat bellen om het gewenste aantal door te geven.

Statuten van de Stichting

Zoals bekend is op 7 mei 1993 De Donderberggroep officieel een Stichting geworden. Voor belangstellenden is een kopie van de akte van oprichting van De Donderberggroep: Stichting voor Follies, Tuinsieraden en Vermaaksarchitectuur beschikbaar. Na overmaking van f2,50 op girorekening 3086081 van Stichting de Donderberggroep te Utrecht, onder vermelding van 'statuten', wordt deze kopie toegestuurd.

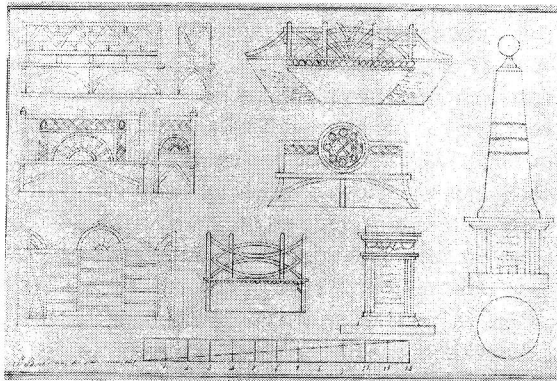

Collectie P. Broekhoven 1845/1846

Tuinsieraden en tuinplattegronden

CARLA OLDENBURGER-EBBERS

In 1993 kwam de Bibliotheek van de Landbouww Universiteit in het bezit van een collectie tekeningen in inkt en/of aquarel (24 stuks) van tuinsieraden en tuinplattegronden in landschapsstijl.

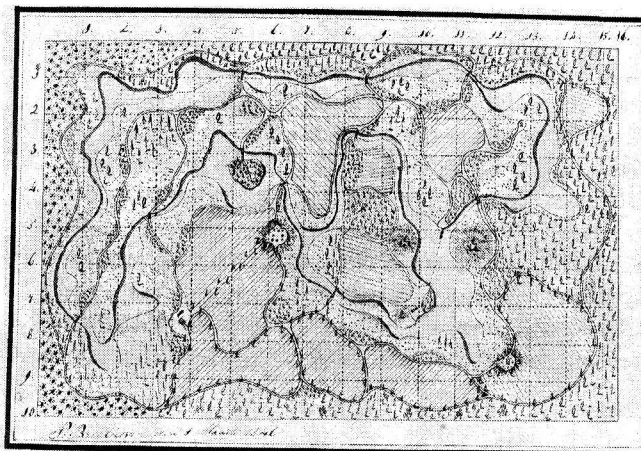
De meeste tekeningen zijn gesigineerd P. Broekhoven en gedateerd 1845 of 1846.

Van P. Broekhoven is tot heden niet veel meer bekend dan dat hij in 1812 een plattegrond van Het Loo heeft vervaardigd, nadat de tuin en een deel van het landgoed eromheen in landschapsstijl was veranderd. Onze tekeningen moeten dus vrij laat in zijn werkzame leven gemaakt zijn of we zouden hier te doen hebben met een zoon met dezelfde naam.

De collectie bestaat om te beginnen uit drie vellen met totaal twintig tuinsieraden (hekken, banken, gedenktekens, bruggen en een koepel), gesigineerd en gedateerd 5, 10 en 15 december 1845. Jammergenoeg heb ik naderhand moeten constateren dat deze tekeningen alle gekopieerd zijn uit G. van Laar's Magazijn van Tuinsieraaden ... (1802-1809). Ga deze drie vellen van P. van Broekhoven maar vergelijken met Van Laar's Platen no's 1, 2, 3, 4, 11, 17, 18, 98, 99, 100 en 135.

De volgende twee vellen bevatten een groots tuingebouw en een prachtig tuingebouw met een koepel, gesigineerd en gedateerd resp. 27 dec. [1845] en 19 dec. 1845. U raadt het al, ook deze koepels zijn gepikt van Van Laar. Zie Plaat 97 en 100.

In de collectie bevinden zich verder een tekening van een kapiteel en een tekening van daklijsten; drie technische tekeningen, waarvan een met perspectivische vergrotingen (no. 3), een met

gelijkzijdige veelhoeken (no. 2) en een tekening op diagonaal raster; een blad (no. 10) met een vlakverdeling in 64 driehoeken (hakhoutbossen?) en een legenda (no. 4), waarop wordt aangegeven hoe men in kaart aangeeft "weiland, lage heide, moeras, hooge heide, klein geboomte, hoog geboomte, dennen met klein geboomte, kreupelhout". Van deze zes tekeningen zijn er vijf gesigineerd (zo niet het kapiteel) en de tekening met de verschillende lijsten heeft hij waarschijnlijk gemaakt op Het Loo, daar deze is gesigineerd P. Broekhoven, 't Loo Den 16 januarij 1846.

De volgende vier tekeningen zijn ontwerpen voor stookkassen en een ananasbak, alle gesigineerd P. Broekhoven en twee gedateerd: 18 en 26 mei 1846.

De laatste acht tekeningen zijn het meest interessant en bieden voorbeelden van plattegronden in landschapsstijl. Twee plattegronden, u raadt het misschien alweer, gekopieerd uit Van Laar's Magazijn van Tuinsieraaden, namelijk van Plaat 15 (in de vorm van een werktekening en een presentatietekening) en 16, en dan eindelijk zijn er nog vijf tekeningen met plattegronden over. Hiervan horen er nog twee maal twee bij elkaar. De nummers 5 en 6 zijn een werktekening en een uitgewerkte presentatietekening van een en dezelfde buitenplaats en dat geldt ook voor de nummers 7 en 8, een andere buitenplaats voorstellende. Van het laatste ontwerpvoorbeeld (no. 9) is slechts een tekening aanwezig.

Deze laatste drie interessante ontwerpvoorbeelden zijn getekend in Broekhoven's eigen tekenstijl, waarop de legenda toepasbaar zijn. Deze tekeningen zijn overigens niet gedateerd.

Zijn deze ontwerpen nu interessant? Zijn ze typisch Nederlands? De lokaties zijn inderdaad typisch Nederlands, het betreft hier namelijk twee buitenplaatsen met huis op een eiland, in de lus van een rivier en het derde voorbeeld geeft een huis binnen een kasteelgracht weer met een aanleg in landschapsstijl. De eerste twee plaatsen liggen in een agrarische omgeving; de laatste in een zeer bosrijke omgeving. Op de drie voorbeelden zijn geen heuvels te onderscheiden, het gaat in alle gevallen om zeer vlak land. Het huis aan de voorzijde biedt zicht op een open weide met solitaires en een maal loopt een zichtlaan tussen huis en weg; aan beide zijden van deze zichtlaan liggen verschillende gazons met solitaires en partijen bloemdragende heesters. Langs het water overall oevers van gras met partijen lage heesters en soms dennen. De afwisseling tijdens de wandeling wordt verkregen door afwisseling in geboomten en afwisseling in doorzichten. Er zijn echter nauwelijks tuinsieraden in deze voorbeelden gepland. Een enkel getekend vierkantje naast het grote huis zal toch waarschijnlijk een koetshuis of tuinmanshuis moeten verbeelden. Deze opvatting zonder tuinsieraden en met de nadruk op het agrarisch karakter van een plaats is afkomstig van Thomas Whately, die in zijn *Observations on Modern Gardening* (1770) adviseert niet te veel tuingebouwtjes te plaatsen. Vanaf zijn tijd begint de aanleg met een romantisch karakter te verschuiven naar een aanleg met een landelijk agrarisch karakter. Waarschijnlijk via C.C.L. Hirschfeld's *Theorie der Gartenkunst* (1779-85) zijn deze ideeën in Nederland terechtgekomen en het is dus niet verwonderlijk dat deze halverwege de negentiende eeuw wijd verspreid raakten. Het gaat bij deze drie voorbeelden dus om een eenvoudige vlakke Nederlandse aan-

leg van een buitenplaats, waar het economisch nut een belangrijke rol speelt. Je zou kunnen denken aan een aanleg in Gelderland of Overijssel en het is natuurlijk ook te verwachten dat de opdrachtgevers van Broekhoven uit deze hoek van Nederland komen.

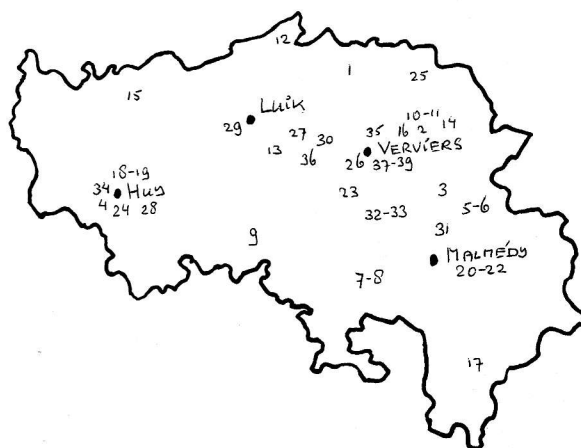
De conclusie van het verhaal is dat de Bibliotheek van de Landbouwwuniversiteit een aardige verzameling tekeningen op het gebied van tuinkunst heeft verworven van een bijna nog onbekende architect of tuinarchitect en dat deze architect voor een deel te rade is gegaan bij Gijsbert van Laar. Een bijkomstigheid van het schrijven van dit korte artikel is dat het Magazijn van Tuinsieraaden weer enige keren werd doorgebladerd en dat weer naar de jaartallen van de eerste uitgave werd gezocht en dat we nu eindelijk weten (uit de Nederlandse Bibliografie 1801-1832) dat de eerste uitgave is verschenen in 1802 (aflevering 1) tot 1809 (aflevering 24). Zie ook een artikel van mijn hand over de betekenis van de plattegronden in het Magazijn van Tuinsieraaden in het vakblad GROEN, voorjaar 1994.

Checklists

WIM MEULENKAMP

Follies in Luik

- 1 Aubel: drie zelfbouwfollies langs de N648 bij Neer Aubel, een garage, kippenhok, een driehoekig kasteeltje.
- 2 Baraque de la Gileppe/Jalhay: Monument (leeuw) 1878.
- 3 Baraque Michel/Jalhay: uitkijktoren.
- 4 Bellegrade: Chateau de Fléron (privé) - Pavillon de Chasse bij de Fosse du Loup (niet gevonden), tempel-

- tje, ijskelder.
- 5 Botrange: Butte Baltia (belvédère-trap).
- 6 Botrange: uitkijktoren - het zg. Signal de Botrange.
- 7 Coo: paviljoen bij cascade.
- 8 Coo: Sylvie-zetel.
- 9 Comblain-la-Tour: torentje van Comblain.